

Підсумовуючи результати, слід вказати, що зміна суспільно-політичного статусу п'ятидесятництва розпочалася з трансформації поглядів на суспільство та державу. Її хід залежав від розробленості теологічних підвалин стосовно цієї царини, а також статусу релігійного об'єднання в радянський період і реакції на нові суспільно-політичні реалії незалежної України. Важливими факторами, що прискорювали еволюцію поглядів, було прийняття нового релігійного законодавства та його втілення в життя, відокремлення церкви від держави, визнання з боку держави вітчизняного релігійного атласу багатоконфесійним. Втім порушення цих позицій вкупі з консерватизмом богословських настанов і нестабільністю соціально-політичних перетворень гальмувало цей процес. Сюди слід додати наявність сектантських нашарувань соціальної герметизації та суспільної індиферентності, які збереглися в межах тих об'єднань, що за радянських часів існували не легально. Водночас радикалізація суспільно-політичних позицій п'ятидесятництва в другій половині 90-х рр. дозволяє стверджувати, що репрезенти досліджуваного руху еволюціонували від суспільного негативізму до позитивного сприйняття сучасних реалій.

Джерела та література

1. Яроцький П. Релігійний фактор у сучасній Україні // Людина і світ. – 2004. – № 3.
2. Франчук В. Просила Россия дождя у Господа: В 3 т. – К., 2002. – Т. II, Т. III.
3. Андроновъене Л., Парушев П. Церковь, государство и общество: о сложности участия постсоветских евангельских христиан в жизни общества // Богословские размышления. – Евроазиатский журнал богословия. – 2004. – № 6.
4. Мельник В.І. Новий тип віруючого в п'ятидесятництві. – К., 1991.
5. Перестройка в свете Слова Божьего // Перед рассветом. – 1994. – № 1.
6. Назаркіна О. Протестантські конфесії України в 90-ті рр. XX ст.: баптистські та п'ятидесятницькі течії: Дис... канд. іст. наук: 07.00.01. – Донецьк, 2003.
7. Зуев Ю.П. Церковь в политизированном обществе (ситуация в СССР конца 80-х – начала 90-х гг.) // Религия, общество и государство в XX в. Материалы конференции. – М., 1991.
8. Мельник В.І. Наповнюється світом... // Людина і світ. – 1991. – № 3, № 4.
9. Папроцький Ф.Г. Для праці обмежень немає // Благовісник. – Видання Сьому християн віри євангельської. – 1992. – № 2.
10. Основи віровчення та богослужбової практики Всеукраїнського Союзу Церков Християн Віри Євангельської П'ятидесятників. – Б/м. б/р.
11. Тематическая программа Библиейской школы по вероучению ОЦ ХВЕ: Учебное пособие, 3-е изд., испр. и доп. – Винница, 2002.
12. Экман У. Бог, государство и личность. М., 1995.
13. Новый мировой порядок // www.ngteam.org/NMP.htm
14. Решетников Ю. Новый-старый "Новый мировой порядок" // Людина і світ. – 2004. – № 10.
15. Комендант Г.І. Половинчатому христианству не должно быть места // Евангельская нива. – 2004. – № 3.
16. Паночко М.С. Християнин і політика // Реаліс. Журнал християнського навчально-дослідницького центру "Реаліс". – 2005. – Зима.
17. Інтерв'ю з першим заступником Єпископа Церкви християн віри євангельської України М.П. Синюком. Записане 12.01. 2006 р. м. Київ. Тривалість бесіди 1 год.
18. Лукаш Н. Перед выбором // Свет воскресенья. – 2004. – № 9.

Summary

The political and social views of the Pentecostals of our country in different historical epochs are examined in the article. The initial social approaches are determined? The transformation factors of political and social views in the period of independence of Ukraine are exposed.

І. В. Жердєва

ПРАВОСЛАВНА ЦЕРКОВНА ПЕРІОДИКА І СВІТСЬКІ ЗАСОБИ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ: АСПЕКТ ВЗАЄМОДІЇ

Характерними особливостями сучасного історичного етапу є інтенсивний розвиток комунікативних засобів та інформаційних технологій, серед яких значну роль відіграють засоби масової інформації. Вплив цих засобів на суспільну свідомість настільки значний, що їх називають "четвертою владою" після законодавчої, виконавчої і судової. Але, як і кожна влада, її дія для народу може бути як сприятливою, так і пагубною.

Останнім часом в інформаційному середовищі країни досить впевнено зміцнює свою позицію православна церква. Серед існуючих видів ЗМІ православні конфесії надають великого значення

розвитку церковної преси, яка знаходиться у стадії формування і становлення. Оцінюючи сучасний стан церковної православної періодики, можна стверджувати, що перспектива подальшого її розвитку досить оптимістична, хоча вона поки що не в повній мірі може конкурувати із світськими засобами масової інформації.

Концептуальні особливості преси православної церкви на початку XX століття найбільш глибоко у своїх дослідженнях розглядає А. Бойко [1]. До теми православної періодики зверталися у своїх публікаціях Н. Романенко [2] і А. Стародуб [3]. Питання співпраці церкви і світських ЗМІ порушувалося дослідниками А. Юрашем [4] та О. Яневським [5]. Проте комплексних досліджень даної проблеми у сучасній історичній науці немає.

У статті зроблено спробу окреслити можливі сфери взаємодії світських і православних засобів масової інформації, відгук на церковні православні видання світської преси та сприйняття їх у суспільстві.

Наприкінці 80-х – на початку 90-х рр. XX ст. з початком демократичних змін та політичних перетворень в Україні православна церква після тривалих років атеїстичних гонінь з боку радянської влади отримала широкі можливості для розвитку засобів масової інформації, зокрема заснування та випуску православних періодичних видань.

Огляд православної преси часів незалежності свідчить про те, що усі православні конфесії України – Українська Православна Церква, яка знаходиться у єдності з Московським Патріархатом (далі – УПЦ МП), Українська Православна Церква Київського Патріархату (далі – УПЦ КП) та Українська Автокефальна Православна Церква (далі – УАПЦ) за останні роки значно поширили свою видавничу діяльність. Збільшились кількість православних періодичних видань та їх тираж, поліпшився друк, розширилась тематика, підвищився рівень професіоналізму журналістів.

На сучасному етапі більшість церковних періодичних видань серед інших православних церков належить УПЦ МП і становить понад 100 друкованих органів. Активна видавнича діяльність УПЦ КП також дозволила цій церкві налагодити випуск 10 журналів, 13 газет, 6 бюлетенів і 2 церковних додатка до світських газет. Друковані ЗМІ УАПЦ виходять в основному в центральних і західних регіонах країни і представлені одним журналом „Православна Галичина” і 7 газетами.

Окреслюючи можливі сфери співпраці церковних і світських засобів масової інформації, розглянемо таке коло питань:

- основні відмінності православної та світської преси;
- форми висвітлення релігійних питань у світських ЗМІ;
- проблемні питання у площині взаємовідносин православних і світських мас-медіа.

Світська преса, якій були притаманні суспільні функції, значно змінилася під тиском комерціалізації. За відсутності цензури з боку держави більшість ЗМІ сьогодні контролюється різними фінансовими, політичними, адміністративними структурами. У більшості випадків вони перетворилися у великий бізнес, який диктує свої правила. Власники ЗМІ дивляться на читача як споживача послуг і намагаються задовольнити його тимчасові потреби. Тому на перший план виходить не важливість інформації та її достовірність, а її позиціонування за політичними та ідеологічними принципами. Деякі мас-медіа у порушення професійної етики пропагують аморальність, порок, насильство. Як правило, духовні потреби людини відступають на задній план.

На погляд дослідника О. Яневського, така ситуація склалася через те, що на відміну від стандарту, прийнятого західною журналістикою, дотримуватися прийнятої системи подання інформації “news not views” (новини, а не погляд), деякі українські журналісти використовують систему “views not news” (погляд, а не новини) [5, с. 211-215].

На відміну від світських підходів, православна церква серед усього арсеналу комунікаційних засобів розглядає функцію церковних засобів масової інформації як один з найважливіших напрямків місіонерської діяльності церкви. Церковні друковані органи спрямовані, перш за все, на християнізацію сучасного світу, захист людської спільноти від духовної деградації, морального розтління.

Проте сучасні церковні православні ЗМІ, за виключенням окремих загальноукраїнських видань, ще недоступні широкому загалу читачів. Друковані органи церкви практично відсутні в загальній торговельній мережі, не мають масового попиту. Професійний рівень підготовки матеріалів в церковних ЗМІ помітно нижчий, ніж у відомих світських виданнях. Крім того, більшість єпархіальної преси, де домінують богословські теми, зорієнтована на церковну аудиторію і малоцікава широкому колу читачів.

Отже, на відміну від світської преси, яка у своїй більшості має політичне чи ідеологічне забарвлення, православна церква вбачає в засобах масової інформації вид місіонерства і використовує їх для популяризації християнського вчення. Однак, якість православної періодики нижче від популярних світських видань через недостатній професійний рівень православних журналістів.

Про те, що українське суспільство більш зацікавлено почало ставитись до релігійних питань, свідчить зростання звернень світських засобів масової інформації до цієї теми. В останні роки спостерігається інтенсивний розвиток напрямку, який пов'язаний із висвітленням в світських ЗМІ церковного життя, для чого виділяються спеціальні рубрики, шпальти, додатки.

Проте, хоч релігія і стала об'єктом інтересу з боку мас-медіа, але протягом довгого часу до неї відносились як до явища маргінального. До цього часу релігійні теми подаються у світській пресі як другорядні, в основному у контексті новин, подій, культури.

Дослідник А. Юраш, який багато наукових розробок присвятив релігійній журналістиці, розробив систему висвітлення релігійних питань у світських ЗМІ, яка може втілюватися за такими формами: у статтях на релігійну тематику; на спеціальних релігійних сторінках у світській періодиці; як "газета" в газеті [4, с. 23].

Стосовно першої форми, то як в загальнонаціональних, так і в регіональних світських виданнях досить регулярно друкуються матеріали про церковну тематику.

Друга форма не досить розповсюджена і існує переважно в регіональних виданнях. Наприклад, Запорізьким єпархіальним управлінням УКЦ КП було започатковано у 2007 р. релігійну сторінку під назвою "До світла" у новоствореній світській газеті "Просто" (українському тижневику Запоріжжя), де розміщалися публікації на богословські теми, про події церковного життя. Так, у числі 27 цього видання від 13 вересня 2007 р. зустрічаємо матеріали прес-конференції предстоятеля цієї церкви Філарета (Денисенка) під час його перебування в Запоріжжі у вересні минулого року [6, с. 6]. Але це видання виходило лише протягом 2007 р., у березні поточного року редакція припинила свою діяльність з економічних причин.

Третя форма – у вигляді спеціального додатку до світського видання – зустрічається досить рідко.

В окремих світських виданнях існують спеціальні оглядачі, які пишуть на релігійні теми, а саме: Клара Гудзик (газета "День"), Катерина Щоткіна (газета "Дзеркало тижня"), Юрій Дорошенко (газета "Україна молода"), Ірина Лукомська (газета "Вечірній Київ") та ін. Ці журналісти добре орієнтуються в церковній тематиці, підготовлені ними матеріали цікаві широкому колу читачів. Як приклад можна навести досить актуальні і гострі публікації Клари Гудзик "Бути чи не бути українським церквам у європейській спільноті?" в газеті "День" та Юрія Дорошенка "Богородський киевоцентризм" в газеті "Україна молода" [7, с. 1,4; 8, с. 4].

Проте, більшість авторів через брак досвіду і знань у церковній сфері або взагалі бояться братися за ці теми, або обмежуються простим інформуванням.

Тому слід зазначити, що в українській пресі за роки незалежності держави так і не виокремилися церковні журналісти. Як зазначає дослідник А. Юраш, "попри постійну присутність релігійної проблематики на сторінках світських ЗМІ, втілення релігійних стосунків у світські мас-медіа, на жаль, так і не набуло рис впорядкованої, продуманої, концептуально осмисленої системи" [4, с. 23].

Крім того, у питаннях церковних і духовних творчі працівники інколи дозволяють собі виносити судження, так би мовити, з власних переконань, часом вороже й тенденційно.

У цьому аспекті заслуговує на увагу публікація керівника прес-служби УПЦ МП В. Анісімова "Пресса и Православие в Украине. Трагическое непонимание", яка розміщена в періодичному виданні Кирилівської церкви м. Києва (УПЦ МП) – газеті "Кириллица". Розмірковуючи над проблемою взаємовідносин церкви і світських ЗМІ, автор наголошує: "Трагедією не Православ'я в Україні, а, скоріше, суспільства є невміння і небажання світських ЗМІ дивитись на церковні проблеми очима віруючої людини і аналізувати їх у категоріях самої Церкви" [9, с. 5].

Якщо казати досить узагальнено, то у своїй більшості журналісти пишуть про таке:

- про історію і сучасне становище окремих церков, релігійних напрямків. Виходить багато публікацій про релігійні свята (про Пасху, Різдва), про важливі події у житті церкви (приїзд Папи Римського, зустріч релігійних лідерів з представниками влади і політичних сил, вручення державних нагород, освячення храмів і т.д.);

- більше половини публікацій присвячені новим релігійним течіям, але вони як правило носять характер викриття і акцентують увагу на негативних прикладах присутності нових релігійних течій в українському суспільстві;

- про державно-церковні відносини. Зацікавленість цією темою пов'язана із спробою прийняття нового Закону "Про свободу совісті і релігійні організації". Як правило розвиток подій відслідковують журналісти, які висвітлюють діяльність Верховної Ради України;

- про відносини між релігійними групами. Особливо активно висвітлюється міжправославний конфлікт. У висвітленні цього конфлікту, зокрема – питання про канонічність церкви, світські ЗМІ займають як об'єктивну, так і суб'єктивну позицію. Перші приймають до уваги усі історичні факти, роз'яснюючи ту чи іншу ситуацію. Інші вважають, що на них лежить відповідальність за вирішення цього питання;

- про стан духовності суспільства загалом і зокрема – релігійної. Розкриваючи цю тему журналісти описують якість віри, у що вірять громадяни, як вони вірять, з якою церквою себе ідентифікують.

Таким чином, можна припустити, що позицію світських засобів масової інформації у релігійних питаннях формують такі фактори: політичні та конфесійні симпатії редколегій; сьогочасні кон'юнктурні міркування; особиста позиція когось із членів редакційної колегії;

Кожна православна конфесія України має свій досвід діалогу і співробітництва із світськими ЗМІ.

Найбільш ґрунтовні підходи до проблеми співпраці із засобами масової інформації виробила УПЦ МП. Цій темі присвячено окремий розділ в “Основах соціальної концепції Української Православної Церкви”. Це вчення, яке було прийняте у 2000 р., є одним із основних документів, що відбиває офіційну позицію УПЦ МП у сфері взаємовідносин з державою і світським суспільством.

Весь досвід, у тому числі і негативний, який напрацювала церква, намагаючись представити свою діяльність у ЗМІ і знайти порозуміння зі світськими журналістами, втілюється в рядки офіційного документа. Цим церква підтвердила готовність до співпраці та забезпечення суспільства максимальною необхідною інформацією про свою діяльність.

У розділі XV “Церква і світські засоби масової інформації” відзначається важлива роль ЗМІ у сучасному світі та повага, з якою ставиться церква до роботи журналістів. У документі наголошується, що інформування має ґрунтуватися не тільки на твердому дотриманні принципів, а й на піклуванні про моральний стан особи й суспільства, що включає в себе розкриття позитивних ідеалів, а також боротьбу з поширенням зла, гріха та розпусти. Церква наголошує на неприпустимості пропаганди насильства, ворожнечі та ненависті, національного, соціального та релігійного розбрату.

Окремо підкреслюється відповідальність, що її несуть працівники мас-медіа за виховання людей, особливо юнацтва. Як одна з форм діяльності церкви в інформаційному просторі держави зазначається безпосередня участь православних мирян і священнослужителів у роботі світських засобів масової інформації з метою проповідування суспільству християнських чеснот та ідеалів.

Також і сама церква – як через офіційні установи, так і через особисті ініціативи віруючих – може засновувати власні інформаційні засоби, які мають благословення священноначалія.

“Основи...” встановлюють норми співпраці священнослужителів і мирян с працівниками світських засобів масової інформації: перші ж, з метою здійснення пастирської та освітньої діяльності, покликані ставитися до контактів зі світськими журналістами “з належною увагою”.

Подібне співробітництво має збуджувати інтерес світського суспільства до різних сторін церковного життя та християнської культури.

Церква співпрацює з журналістами через свої установи та уповноважених осіб. Формою вираження такої співпраці можуть бути окремі статті, радіо- і телесюжети, інтерв'ю, участь у публічних діалогах і дискусіях, консультативна допомога журналістам, поширення серед них спеціально підготовленої інформації, надання довідкової інформації, а також – “особливі форми церковної присутності”.

Окреслюючи механізми можливої співпраці церкви і засобів масової інформації “Основи...” наголошують на взаємній відповідальності сторін: церква через своїх представників подає правдиву інформацію, а журналісти не викривлюють її. Думки, що їх висловлюють священнослужителі, мають чітко розмежовуватися на такі, що містять загальноцерковну позицію та мають благословення священноначалія; і на такі, що виражають позицію окремої особи і не є соборним голосом церкви.

Окремо наголошується увага на проблемах, що виникають під час співпраці церкви і засобів масової інформації. Говориться про те, що траплятися можуть не лише ускладнення, а “навіть серйозні конфлікти”. Породжуються непорозуміння, зокрема тим, що діяльність церкви у світських засобах масової інформації висвітлюється неточно; відомості вміщуються у невідповідний контекст; особиста позиція автора змішується із загальноцерковною.

Внаслідок цього виникають проблеми і з боку церковної спільноти. Зокрема, журналістам починають відмовляти у доступі до інформації, болісно, а подекуди й агресивно сприймають на перший погляд правильну й коректну критику.

У цьому разі, наголошується в документі, питання повинні вирішуватися у дусі мирного діалогу з метою усунення непорозуміння. Якщо ж виникають більш глибокі і принципові проблеми (коли засоби масової інформації ганьблять церкву, вдаються до інших проявів блюзнірства). Церква залишає за собою право припинити відносини з відповідними ЗМІ або журналістом.

“Основи соціальної концепції” стали одним із перших і найбільш ґрунтовних документів, що окреслює шляхи діяльності церкви в інформаційному просторі як у межах світських мас-медіа, так і у справі створення власних, церковних засобів масової інформації [10, с. 72-74].

Активні форми співпраці із світськими журналістами виробили УПЦ КП і УАПЦ, хоча вони і не закріплені у відповідних офіційних документах цих конфесій.

Світські видання “День” і “Дзеркало тижня” майже регулярно розміщують інтерв'ю з предстоятелем УПЦ КП Філаретом (Денисенко), ректором Київської православної богословської академії цієї церкви архієпископом Димитрієм (Рудюк), прес-секретарем архімандритом Євстратієм (Зоря). В цих матеріалах йдеться про церковні справи в Україні, домінує ідея утворення єдиної Помісної Православної Української Церкви та утвердження Київського Патріархату. Зокрема, заслуговують на увагу інтерв'ю з предстоятелем УПЦ КП Філаретом (Денисенко) щодо гострих сьогоденних проблем церкви під назвою “Добро та зло занадто добре співіснують у нашому світі” та “Час для єдиної

незалежної церкви вже настав...". Вони підготовлені на високому професійному рівні К. Гудзик і розміщені в газеті "День" [11, с. 6; 12, с.7].

Одночасно всеукраїнські православні видання цієї церкви - журнали "Православний вісник" та "Інформаційний бюлетень", газета "Голос Православ'я" постійно популяризують найбільш актуальні і злободенні матеріали на церковну тематику із світської преси, розміщаючи їх передрук на своїх шпальтах. Наприклад, у всеукраїнському журналі "Православний вісник" за 2007 р. зустрічаємо передрук з газети "Дзеркало тижня" інтерв'ю архієпископа Димитрія (Рудюка) з проблем церковної і світської освіти, підготовлене Ю. Дорошенком [13, с. 28-30]. В "Інформаційному бюлетені" за 2006 р. розміщено передрук з газети "День" професійно підготовленої публікації К. Гудзик "Ще раз про церковні канони" [14, с. 18-19].

Аналогічні форми співпраці із світською пресою використовує УАПЦ. В матеріалах помісного Собору цієї церкви, який відбувся 14-15 вересня 2000 р., зазначається, що в останні роки церква подолати інформаційну блокаду, сформовано відповідний досвід проведення пресових конференцій і зустрічей з журналістами в Патріархії. При цьому, у співпраці із світською пресою "Патріархія дотримувалася погляду, що Церква потребує не потурання її слабкостям, не протекціонізму, а розуміння й об'єктивності" [15, с. 34].

Публікації в світській пресі не релігійну тематику свідчать про те, що інтерес до цієї православної конфесії проявляють не тільки журналісти, але й науковці. У цьому контексті заслуговує на увагу досить цікава стаття "Українська Автокефальна Православна Церква – повернення із забуття" у газеті "Вечірній Київ". Ця стаття присвячена історичним подіям створення національної церкви у 1917-1921 рр. і підготовлена кандидатом історичних наук, старшим науковим співробітником Інституту української археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського НАНУ Іриною Преловською [16, с.6].

Таким чином, сьогодні ЗМІ мають у суспільстві надзвичайно велике значення для формування ментальності і ідеологічних орієнтирів сучасного суспільства. Але українська журналістика, за деякими виключеннями, до цього часу не виконує свого основного призначення – об'єктивно інформувати суспільство.

Православні конфесії в основному виробили форми співпраці із світськими ЗМІ, окреслили шляхи діалогу і співробітництва. Проте, на Україні ще недостатній попит на релігійні питання. Дана сфера ще нецікава для пересічного українця, що в більшій мірі обумовлено соціально-економічними або політичними причинами. Це стосується як невіруючих, так і віруючих, які задовольняють свій інтерес до духовних питань частково релігійними виданнями.

Джерела та література

1. Бойко А. Преса православної церкви в Україні 1900-1917 рр. Культура. Суспільство. Мораль. – Дніпропетровськ, 2002.
2. Романенко Н.В. Мережа періодичних видань православних церков незалежної України в 90-і роки ХХ ст. // Наука. Релігія. Суспільство. – К., 2004. – № 1.
3. Стародуб А. Православна періодика в Україні: тенденції розвитку // Людина і світ. – 2001. – № 4.
4. Юраш А. Українська Церква в контексті сучасних політико-конфесійних та комунікативних процесів (історико-політологічний аспект): Автореф. дис... канд. політ. наук. – Львів, 1996.
5. Яневський О. Релігія та мас-медіа в Україні: міждисциплінарний підхід // Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Філософія. Політологія. – К., 2006.
6. Просто: Український тижневик Запоріжжя. – 2007. – № 27.
7. Гудзик К. Бути чи не бути українським церквам у європейській спільноті? // День. – 2007. – № 220.
8. Дорошенко Ю. Богородський киевоцентризм // Україна молода. – 2000. – № 138 (1458).
9. Анисимов В. Пресса и Православие в Украине. Трагическое непонимание // Кириллица. – 2002. – № 6 (30).
10. Основи соціальної концепції Української Православної Церкви. – К., 2002.
11. День. – 2000. – № 96.
12. День. – 2006. – № 203.
13. Православний вісник. – 2007. – № 5-6.
14. Інформаційний бюлетень. – 2006. – № 7.
15. Діяння помісного Собору Української Автокефальної Православної Церкви. – К., 2000.
16. Вечірній Київ. – 1996. – № 218.

Summary

The spheres of interaction of secular and orthodox mass media are considered in the article. The problem questions and response on the church orthodox editions are investigated by secular press.